

ЈАНҒЫ ЈЫЛЛА!

Агитатордын БЛОКНОДЫ

1981

ЈАНВАРЬ

1 №

Бастыра ороондордын пролетарийлери, бириккилегер!

АГИТАТОРДЫН БЛОКНОДЫ

КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын
пропаганда ла агитация бөлүги

1981 j.
ЯНВАРЬ
1 №

АЛТАЙДЫН БИЧИКТЕР ЧЫГАРАР ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫН
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ БӨЛҮГИ

Горно-
Алтай
библио

БАЖАЛЫКТАР

Јаңы бешжылдыктын јолдоры	3
Иштин тузазын көптөдөр	7
Ат-нерелү алтан јыл	11
Областьтын 1981 јылга планы ла бюджетди .	14
Кижининг тузазына	19
Бүгүңги Индия	22
США-нын эмдиги өйдөри военно- политический доктриназы	27

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано к печати 20/І 1981 г. Усл. п. л. 1,86.
Уч.-изд. л. 1,9. Заказ 92. Тираж 500. Цена 4 коп.
Формат 60×84¹/₁₆. АН

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного
издательства, г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтай-
ская, 36. Горно-Алтайская типография, пр. Ком-
мунистический, 27.

ЖАҢЫ БЕШЖЫЛДЫКТЫҢ ЖОЛДОРЫ

Советский албаты он биринчи бешжылдыктын жолдорына чыкты. Бу өйдө бүдүретен сүрекей жаан иштер КПСС-тин Төс Комитединин партиянын XXVI съездине белетеген «СССР-дин 1981—1985 жылдардагы ла 1990 жылга жетире экономический ле социальный өзүминин Төс ууламжыларынын» проегинде чокум көргүзилген. Ол ончо темдектелген пландарды жүрүмдө бүдүрерге иште бийик чыдамкай ла жаан кичеemel керек болуп жат. Онын да учун жылдын баштапкы ла күндеринен ала иштин бастыра бөлүктөринде бийик тебүле иштеери айдары жок жаан учурлу.

Өткөн онынчы бешжылдыкта бистин областьтын ишкүчиле жаткандары партиянын XXV съездинин жөптөрүн бүдүреринде эрчимдү турушкандар. Промышленный предприятие-лердин материально-технический тзззлгззи тынгыган. Промышленный производствонун кеми, тогузынчы бешжылдыкка көрө, 7,3 процентке көптөгөн. Мындый өзүм иштин арбыны бийиктегени ажыра болгон, а иштин арбыны түгенген бешжылдыкта 16 процентке өскөн.

Онынчы бешжылдыкта областьтын журт хозяйствозы онон ары көнү өзүм алынган. Бу өйдин туркунына колхозторго ло совхозторго 115 миллион салковойдон артык капитальный вложениелер салылган. Өткүрилген иштер, текши жанынан алар болзо, журтхозяйственный продукталар иштеп аларын көптөдөр арга берген. Жылына журтхозпродукталар белетее-ри орто тооло 76,6 миллион салковойго жеткен, мынызы, тогузынчы бешжылдыктын жылдарына көрө, 11 процентке көп. Государствого түк, ноокы, агнын мүүзин, картошко ло маала ажын садар бешжылдык план өйинен озо бүткен.

Улусты коммунистический күүн-тапту эдип таскадарына, олорды саду ла культурно-бытовой жанынан жеткилдеерине, иштеер ле амыраар жарамыкту айалгалар тззззрине жаан ажару эдилген. Улустын су-кадыгын корыыры, социальный жеткилдеш, физкультура ла спорт, ар-бүткенди корыыры алдындагызынан артык өзүм алынган.

Je бар аргаларды толо тузаланып, једикпес-тутактарды ол ло тарыйын јоголтып турган болзобус, бистинг хозяйственный ла культурный өзүмис мынан да артык болоры јарт. Бу једикпестер, тузаланылбаган аргалар керегинде областьтын коммунисттеринин бу јуукта өткөн партийный конференциясында, анда партиянын обкомынын баштапкы качызы нөк. Ю. С. Знаменскийдин ле Төс ууламјыларды шүүжери аайынча облисполкомнын председатели нөк. М. В. Карамаевтинг эткен докладтарында чокум айдылган. Бир кезек партийный организациялар, советский ле хозяйственный органдар, биригүлер, предприятиелер ле организациялар, колхозтор ло совхозтор производствонунг астамду болорына, материалдарды ла акча-јөөжөни кымакайлаарына, иштинг арбынын бийиктедерине ле фондторды чебер тузаланарына јеткилинче ајару этпеген деп айдарга келижет.

Јуртхозяйственный производство јер ижин јарандыра-рында једикпестер ас эмес. Мал ижинде научный төзөлгөлү озочыл эп-сүме сүрекей ас ла араай тузаланылып туру. Анчадала јаан једикпестер малдын угын јарандыра-рында ла продуктивнозын бийиктедеринде учурайт.

«Он биринчи бешјылдыктын төс учурлу задачазы — албаты хозяйствонунг ичкери јаан өзүмине тайанып, экономиканы интенсивный өзүмнинг јолына көчүргени ажыра ороон-нын производственный ийде-күчтерин чебер тузаланып, научно-технический өзүмди түргендедип, ончо байлыктарды кымакайлап ла иштинг чынгдыйын јарандырганы ажыра советский улустын жадын-јүрүмин оног ары јарандыра-ры болуп јат» — деп КПСС-тинг Төс Комитединин проегинде айдылган.

Бу задачаны бүдүрерге ишмекчилердин, колхозчылардын, интеллигенциянын, бастыра эл-јоннын сүрекей јаан күјүренкей ле эрчимдү ижи керек. Онын да учун бүгүн бистинг партийный, советский, профсоюзный ла комсомольский организациялар бойынын төс ајарузын иште тузаланылбаган эп-аргаларды толо тузаланарына, производствонунг астамду болорына, иштинг арбынын кезем бийиктедерине, предприятиелерди технически жагыртарына ууландыра-р учурлу.

СССР-динг 1981—1985 јылдардагы ла 1990 јылга јетире экономический ле социальный өзүмининг Төс ууламјыларыла башкарынып, КПСС-тинг областной комитеди ле облисполком областьтын социально-экономический өзүмининг уулам-јыларын темдектеп алгандар.

Промышленностьтын ишчилеринин алдында предприя-

тиелерди технический јанынан јангыртарын түргендедер задача туруп јат. Бөс согор ло өдүк көктөөр фабрикалардын эскирген оборудованиезин јангыртары темдектелген. Келер өйдө «Электробытприбор» заводто технический јанынан көп јангыртулар база өткүрилер. Новосибирсктеги «Электросигнал» заводтын филиалын бисте јаанада тудары башталар.

Иштеп алып турган өндү металлдардын кемин көптөдип, номенклатуразын элбедип, аткарарын түргендедип ле астамду иш бүдүргедий јангы техниканы тuzаланарын элбедер задача туруп јат.

Аш-курсак белетеер промышленностьто сыра эдер ле калаш быжыар заводтордын ла Сускудагы эткомбинаттын эски оборудованиезин јангыртары темдектелген.

Ууламјыларда, алдындагы ла чылап ок, электроэнергиянын өзүмин озолодор шүүлте эдилген. Он биринчи бешјылдыкта областьтын ончо аймактарын госуdarствонын электролинияларына колбооры темдектелген. Кадыннын суузында гидроэлектростанция тудары башталар.

Строительный иштер мындый төс ууламјыларла өзөр: акчаны, материально-технический байлыктарды ла иштеер күчтерди элден ле озо бүдүрө тудары пландалган объектерге ууландыар, акчаны чачыны тuzаланып, көп объектер тудуп баштаарын астадар, тудуп баштаган объектерди бүдүрө тудатан өйин кыскартар, строительный иштердин чындыгын јарандыар, баазын јенилтер.

Он биринчи бешјылдыкта автомобильдерди ишке чыгарарын 0,6 коэффициентке јетирер задача тургузылып јат. Кошты једер јерине централизованный эп-сүмеле јетирери оноң ары көндүгер. Улусты автомобильдерле тартарын, самолетторло учуарын јарандыары јанынан бир канча иштер темдектелген. Горно-Алтайсктагы аэропортты јангырта тудары божоор ло Турачак јуртта јангы аэропорт тудары башталар. Автомобильный јолдорды јазаары ла јангыдан тудары јанынан көп иштер бүдүрерге келижер.

Областьтын связисттеринин алдына келер бешјылдыкта телефонло куучындажарын толо автоматизировать эдер, ончо аймактардын, колхозтордын ла совхозтордын төс јерлерин ле јаан јурттарды толо телефонизировать эдер задача тургузылып јат.

Келер бешјылдыкта улусты бытовой јанынан јеткилдее-рин 1,4—1,5 катапка көптөдөри темдектелген. Кажы ла јуртта бытовой јеткилдештин комплексный пункттарын ачарын

мынан ары көндүктирер керек. Бытовой жанынан жеткилдештин комбинаттарынын производственно-технический базасы тынгыдылар.

Партиянын обкомы ла облисполком албаты үредүзинин сурактарын жарандыраына агылу ајару эдип туру. Жаңы бешжылдыкта пединституттын комплекси, зооветеринарный ла кооперативный техникумдардын үредүлү корпустары бүдүре тудулар. Үредүлү заведениелердин ле школдордын лабораторияларын ла кабинеттерин жаңы оборудованиеле, приборлорло, үредүлү пособиелерле жеткилдеери жанынан жаан иштер өткүрилер.

Улустын социалистический күүн-санаазын көдүрерге таскамалду идеяно-политический иштер өткүреринде социалистический культуранын ла искусствонун учуры бийиктеер.

Албатынын су-кадыгын корыыр учреждениелердин материально-технический тззөлгөзин тынгыдары ла жарандыраы — кыйалта јоктон бүдүретен иштердин бирүзи. Горно-Алтайскта жаңы поликлиника, Ондой ло Шебалин јурттарда жаңы больницалар тудулар, медишчилер үредер ле олордын билгирин оноң ары теренжидер иштер өткүрилер. Областьта туризм, физкультура ла спорт оноң ары көнү өзөр.

Јурт хозяйствонун ончо бөлүктери бой-бойынан сондобой, тен өзүм алынар. Јуртхозяйственный производствонун ончо жанынан интенсивный өзүмге көчүрери жанынан башталган иш оноң ары улалар.

Јер ижинде эн жаан задача — јердин бийик түжүм берер аргазын тынгыдары, ашты ла өлөңди белетеерин оноң ары көптөдөри, јербойынын айалгаларына келиштире тургузылган научный тззөлгөлү агротехнический иштерди билгир ле чындый тузаланары. Колхозтордо ло совхозтордо азырал белетеерин агылу ууламјылу бөлүк эдип тззөөр керек.

Јерлерди сугарып, кургадып ла агаш-таштан арутап кыралалары жанынан жаан иштер темдектелген.

Јурттарда улус јадар кен тураларды, школго баргалак балдардын учреждениелерин, клубтарды ла өскө дө культурно-бытовой объекттерди тударын түргендедер. Хозяйстволор ортодогы јолдорды сай-кумак уруп јазаарын элбедер керек. Јурт хозяйстводо иштерди энергияла жеткилдеерин 1,4—1,5 каттапка бийиктедер.

Задачалар жаан ла сүрекей каруулу. Он биринчи бешжылдыктын пландарын бүдүрери учун социалистический мөрөй жылдын баштапкы ла күндеринен ала бийик тебү алынгай!

ИШТИНГ ТУЗАЗЫН КӨПТӨДӨР

Областын төс городынын — Горно-Алтайсктын ишмекчи коллективтери Советский Союзтын Коммунистический партиясынын XXVI съездине КПСС-тин Төс Комитединин белетеген «СССР-дин 1981—1985 жылдардагы ла 1990 жылга јетире экономический ле социальный өзүминин Төс ууламјылары» керегинде проегин акту күүнинен уткыдылар. Олор партиянын XXVI съездин бийик көргүзүлөрле уткырга, бешјылдыктын пландарын јенүлү бүдүрерге бастыра кўчин салып иштейдилер.

Бешјылдыктын төрт јыл он бир айынын промышленный продукцияны эдип чыгарар ла садуга аткаарар планы јенүлү бүткен. Иштинг кемин элбедери ле арбынын бийиктедери аайынча көргүзүлөр база кем јок. Бүгүнгү күнде бир мунга шыдар, эмезе кажы ла төртинчи ишмекчи алдынан бойынын бешјылдык планын бүдүрип салган.

Иштинг тузазын оноң ары көптөдөрине ле научно-технический ичкери өзүмди түргендедерине Төс ууламјыларда јаан ајару эдилген. Городтын промышленный предприятиелеринде бу ууламјы аайынча өткүрилип турган иштер предприятие-лерди технический јанынан јангыртарыла колбулу болуп јат. Бу керекте ичкери алтам бар деп ајдар керек. Бешјылдык башталганынан бери јангыс ла промышленностью 439 јангы технологический оборудование, 32 механизированный линия тургузылган, 17 цехте ле бөлүкте иштерди бүткүлинче механизировать эткен.

Мындый јангыртулар 145 ишмекчини өскө иштерде тузаланар, 540 мун салковой акча кымакайлап алар арга берди. Иштинг тузазын көптөдөри јанынан јакшы иштеп тургандардан «Электробытприбор» заводтын, кийим көктөөр, гардинный тюль түүр, бөс согор, өдүк көктөөр фабрикалардын коллективтерин темдектеер керек. Бөс согор фабрикада бешјылдыкта 223 јангы технологический оборудование тургузылган. Олорды бастыра ийде-күчиле тузаланарын түргендедерине болужын фабрикада «Ишмекчинин баштанкайына — инже-

нердин јомөлтөзи» деген кычырулу мөрөй јетирет. Онын шылтузында алдында сондоочылардын тоозында болгон предприятиедө керектер ичкери өзүмге ууланды. Быјыл фабриканын коллективи госуларствонун планын ла социалистический молјуларын бир кеминде јенүлү бүдүрип келди. Иштин арбыны мында 24,6 процентке бийиктеген.

Технический јангыртунын программазын бүдүрип тура, городтын предприятиелеринин башкараачылары ишти тзззрин јарандыраына јаан ајару эдедилер. Темдектезе, городто производствоны научный јанынан тзззп өткүреринин (НОТ-тын) планы аайынча 300 иш өткүрилген. Ол керек бзс согоочылардын 33,5 процентин, учук иреечилердин 70 процентин, түүчилердин 38 процентин нормадаг көп станоктордо иштер арга берген. Онын шылтузында улус једишпей турганынан улам оборудование тегин турары кезем астаган, иштин арбыны бийиктеген.

Городтын промышленный предприятиелеринин бастырына јуугы албаты тузаланатан товарлар чыгарып јат. Тзс ууламјыларда бу суракка јаан ајару эдилгенин бис билерис. Анда мынайда айдылат: «Эл-јоннын керексигенин јеткилдеерге, товарларды эдип чыгарарын көптөдзрин ле чындыйын бийиктедерин промышленностьын ончо бзлүктеринин, ончо предприятиелердин ле организациялардын эн баштапкы задачазы, ончо партийный, советский ле хозяйственный органдардын ағылу кичеемели деп бодоор».

Бистин ижисти бу некелтеге келиштире көрүп, бастыра јандай алза, тзззедетен, аайына чыгатын сурактар, једикпестер-тутактар ас эмес. Городтын предприятиелеринде кызыл колдын күчиле бүдүретен иштерди астадарында когыс јерлер бар. Эмди предприятиелердеги кажы ла экинчи кижии бойынын ижин эки колдын күчиле эдип јат. Тзс эмес иштерде керектин аайы онзг до уян. Бу јанынан өдүк көктззр фабриканы, типографияны, кирпич эдер ле сыра эдер заводторды темдектеер керек. Предприятиелердин технический служба-ларын, тапкырлардын керегин јангыртарга кичеенип турган коллективтер јакшы иштеп турганын бүгүнги ченемел көргүзет. Городто тапкырлардын ла рационализаторлордын керегинде 300-ке шыдар кижии туружат. Бешјылдыкта озор бойларынын фабрикаларына, заводторына, стройкаларына текши тооло эки миллион салковойдон көп акча кымакайлап алар арга бергендер. Ол болуш тын да ас эмес, је бу ууламјы аайынча мынан да ары турумкай иштеер керек.

Онынчы бешјылдыкта городтын ишмекчи коллективтеринде продукциянын чындыйын бийиктедери аайынча элбек иштер өткүрилген. Партийный организациялар мындый тартыжузында элден ле озо КПСС-тин Төс Комитединин Львовский областьтын предприятелеринин чындыйды бийиктедерин башкарары аайынча ченемелин таркадары керегинде јөбиле башкарынгандар. Уч предприятиеде — бөс согор фабрикада, калаш быжыар заводто, «Электробытприбор» заводто чындыйды бийиктедерин башкарар комплексный система-ны тузаланары көндүгө берди.

Городтын предприятелеринде 200-ке шыдар стандарттар тургузылган. Бу керек кажы ла ишмекчиден профессиональный узын бийиктедерин некеп јат. Онын учун ишмекчилерди экономический јанынан үредерине јаан ајару эдилет.

Ишмекчи коллективтер продукциянын чындыйын бийиктедери учун тартыжып тура, эдимдердин тыш бүдүмин кееркедерин ундыбай јадылар. Бешјылдыкта көктөлгөн лө трикотажный эдимдердин 170 јангы бүдүмин эдип чыгарары башталды, гардинный ла жаккардовый бөстөрдин 180 јангы чолоруугы табылган. Удабас јангы бүдүмдү самоварларды эдери башталар.

Мындый иштин шылтузында городтын предприятелеринде јектү продукция чыгарылары, садунын организацияларына улустаң комудалдар келери астаган. Аттестация өткөн бастыра продукция 1-кы категориянын некелтелерине келижип јат.

Калганчы эки јылдын туркунына Чындыйдын темдеги берилген продукциянын кеми 2,5 катапка көптөгөн. 1980 јылда эн бийик чындыйлу, 9,5 миллион салковойдын эдимдери чыгарылды. Мындый једимдери учун городтын ишкүчиле јаткандары крайдагы социалистический мөрөйдө озочыл јерге чыгып, КПСС-тин крайкомынын ла крайисполкомнын Күн-дүлү дипломыла кайралдаткандар.

Бу баштапкы алтамдар. СССР-дин экономический ле социальный өзүминин келер бешјылдыктагы ла 1990 јылга јетире Төс ууламјыларында эн бийик чындыйлу продукциянын кемин көптөдөр задача тургузылат.

Сырьены ла материалдарды кымакай ла чебер тузаланарына партия ла башкару калганчы өйдө јаан ајару эдип јат. Городтын предприятелеринде анчадала калганчы өйдө бу сурак аайынча элбек төзөмөлдү ле политико-таскамалду иштер өткүрилген. Заводтордо, фабрикаларда ла стройкаларда

одыруны ла энергияны тузаланарын шинжүдө тудатан штаб-тар иштейт. Социалистический мөрөйдиг итогторы көрүлөр тушта кымакай учун тартыжунын көргүзүлери база ајаруга алынат.

Андый иш тегин јерге калбады. Бешјылдыктын төрт јыл 10 айынын туркунына 6,5 миллион киловатт-час электроэнергия, 128 тонна учук, 900 квадратный метр торко ло өскө дө бөстөр кымакайлалган.

Је андый да болзо, материальный јөөжөни кымакайлаарында ла чеберлееринде јаан једикпестер бар. Кезик предприятиялер көп одыру, электроэнергия, материалдар чыгымдап јадылар. Онын учун кезик јерлерде продукциянын баазын јабызадары, астам алары аайынча пландар бүтпей турганы ол. Онын учун городтогы кажы ла предприятие, организация, олодогы партийный организациялар анчадала эмди, кыш өйинде, чеберлешле колбулу сурактарга јаан ајару эдер учурлу. Мындый иште элден ле озо Төс уулам-јылардын некелтелери ле башкарынар керек.

М. ГНЕЗДИЛОВ,
КПСС-тин горкомынын экинчи качызы.

АТ-НЕРЕЛҮ АЛТАҢ ЖЫЛ

Бастыра советский албаты Советский Союзтын Коммунистический партиязынын XXVI съездин иште жаңы једимдери-ле уткырга белетенип туру. Партиянын Төс Комитединин «1981—1985 жылдарга ла 1990 жылга јетире улалган өйгө СССР-дин экономический ле социальный өзүминин Төс ууламјылары» деген проегин ороон ичинде бастыра албаты-калык шүүжери өдүп јат.

Комсомолдор ло јашөскүрим, бистин областьтын ончо ишкүчиле јаткандары чылап ок, КПСС-тин Төс Комитединин проегин шүүжеринде эрчимдү туружып, бу проекттен коммунистический строительнонын сүреен јаан кемин, партия албатынын јадар аргазын там ла јарандылары керегинде кичеенип турганын көрүп турулар.

Партиянын ада килемјизине каруу эдип, комсомольский јуундарда јиит уулдар ла кыстар баалу шүүлтелерин айдып, комсомолдордон ло јашөскүримнен жаңы коллективтер төзөөри керегинде, хозяйстволорго общественный малдын кыштузын јакшы өткүрерине болужары јанынан субботниктер ле воскресниктер баштаары керегинде јөптөр јарадып турулар. Темдектезе, партиянын Төс Комитединин проеги шүүжилген јуундарда жаңы јиит коллективтер төзөөри керегинде јөптөр мындый јерлерде јарадылган: городто — 3, Шебалин аймакта — 2, Кош-Агаш аймакта — 2. Бу калганчы аймактагы јуундарда мал ижинде иштеерине уулдарды ла кыстарды үзеери ијери керегинде јөп чыгарылган. Кан-Оозы аймакта XXII партсъездтин адыла адалган колхозтын комсомолдоры малдын азыралына агаш-јыраанын бүрин белетеерге јөмөшкөндөр.

Орооннын коммунисттеринин эн јаан јуунына — съездине белетениш база бир јакшынак керекле — Туулу Алтайдын комсомолынын 60 жылдыгыла келижип калган. 1921 жылда 23 январьда Алтайское деп јуртта Туулу Алтайдын комсомолынын баштапкы уездный съезди болгон. Ол съезде 22 ячейкадан 76 делегат турушкан.

Баштапкы съезд комсомолдын уездный комитединин члендерин тудуп, уездный организацияны төзөгөн. Укомнын каруулу качызына Кузенский Николай тудулган.

Туулу Алтайдын комсомолынын баштапкы съездинен озо комсомольский ячейкаларды төзөөри жанынан жаан организационный иш өткөн. Туулу Алтайда баштапкы комсомольский ячейка 1920 жылда 3 мартта Улалу журтта (эмдиги Горно-Алтайскта) төзөлгөн. Оны төзөгөн кижини коммунист П. Я. Гордиенко болгон. Ол ок жылда ячейкалар Шебалин, Чаргы, Ондой, Туйакту, Камлак, Билүлү, Узнезү, Чопош, Мыйту Манжерок журттарда төзөлгөн.

Баштапкы комсомольский организациялардын ижини уур айалгаларда өткөн. Комсомолдор бандиттерле тартыжарында турушкан, бойы коруланарынын, ЧОН-нын отрядтарына кирген, Коммунистический партиянын политиказын жартаарына коммунисттерге болушкан.

Бандиттерге удурлашту тартыжуда көп тоолу комсомолдор жең жастанып жыгылган. Шебалин аймакта Ильинка журтта 50 комсомолдон жүк ле 15 кижини тирү арткан. «Советский республиканы корыырында жалтанбастардын өлүмиле өлгөндөрдүн ортозында кажы ла аймактан ондор тоолу комсомолдор болгон» — деп, «Ойротский край» газет бичиген.

1922 жылда 1 июньда ВЦИК Горно-Алтайский автономный областты төзөөри керегинде декрет жараткан. Мыныла колбой бу ок жылда 10 августта партиянын обкомы РКСМ-нин укомын РКСМ-нин обкомы эдип өскөртө төзөөри керегинде жөп чыгарган.

Жирменчи, одузынчы жылдарда комсомолдор баштапкы бешжылдыктардын пландарын бүдүрери жанынан чике уулам-жылу иштеген, журт хозяйствоны коллективизировать эдеринде, албаты-калыктын ортозында бичик билбезин жоголторында турушкан. Выборлорло колбулу иштерди өткүреринде база эрчимдү турушкылаган. Жиит уулдарды ла кыстарды военный керекке үредери жанынан жаан иш өткүрилген.

Комсомолдын областной комитединин баштапкы качызы болгон Ялатов Шабычы Саранович СССР-дин баштапкы катап жуулган Верховный Совединин депутадына тудулган, ол Коммунистический партиянын 1939 жылда март айда өткөн XVIII съездинин ижинде турушкан.

Фашистский Германия бистинг орооныска кара санаалу табару эдип, советский албатынын амыр ижин бускан. Областын комсомольский организациязынан Ада-Төрөл учун

Улу јуунын фронтторына атанган көп тоолу јииттер анзыраган өштөүлө турумкай тартыжып, макка курчаткан. Төрөлин корыырында анчадала тын эрчимин ле јалтанбазын көргүскен комсомолдорго Советский Союзтын Геройы деген бийик ат-нере берилген. Олордын ортозында — Илья Шуклин, Семен Тартыков, Пимен Ноговицин.

Тылдагы көп ишчилердин ады-јолы база элбек јарлу, олор күчин кысканбай иштеп, өштүнин јендиртерин јеткилдеп тургандар.

Јуунын кийниндеги јылдарда партийный организациялардын башкартузыла комсомолдор јурт хозяйствоны көдүрери ле тыгыдары јанынан эрчимдү иштегендер, төрөл партиязынын бастыра кычыруларына бачым каруузын бергилеп турган.

Бу өйдө областьтын уулдары ла кыстары бойынын организациязынын революционный, јуучыл ла иштеги јанжыгуларына чындыгын бойынын бүдүрип турган керегиле јартап турулар.

Өткөн 60 јылдын туркунына областьтын комсомольский организациязы тоозы да јанынан өзүп калган: бир канча јүс кижиден 26 мун кижиге јеткен. Баштапкы уездный съезде делегаттар 22 ячейкадан болгон, эмди дезе областьтын комсомолдоры 506 баштамы организацияга бириктирилген, олор албаты хозяйствонын бастыра бөлүктеринде иштегилеп јат. Комсомолдордон ло јашөскүримнен 112 коллектив төзөлгөн лө иштеп јат. Кийим көктөөр фабриканын, Кан-Оозы аймакта Талицадагы совхозтын, 1127 номерлү СПМК-нын ла өскөлөринин де јиит коллективтери бешјылдык пландарын бүдүргени керегинде 1980 јылдын октябрь айында јетиргендер.

Комсомолдын комитеттери јашөскүримди коммунистический күүн-санаалу эдип тазыктыларынын сурактарына ајарузын јаантайын ууландырып јадылар. Комсомольский политүредүнин системазындагы 206 кружокто ло семинарда алты муннан көп јииттер үренгилейт. Уулдардын ла кыстардын ортозында физкультураны ла спортты, художественный самодеятельностьты өскүрерине ајару јетирилип јат. Јаңыс сөслө айтса, комсомолдор төрөл Коммунистический партиязынын кандый ла јакылтазын бүдүрерге качан да болзо белен, олор Төрөлинин чындык патриотторы, интернационалисттер болуп өскилейт.

Ю. АНТАРАДОНОВ.

ОБЛАСТЬТЫҢ 1981 ЖЫЛГА ПЛАНЫ ЛА БЮДЖЕДИ

1980 жылда 11 декабрьда Горно-Алтайский автономный областьтың албаты депутаттарының областной Соведининг төртинчи сессиязы болгон. Областной Советтин ол сессиязында жарадылган жөптөрдөги тоолорды жарлап турус.

Промышленность

Эл-жон тузаланар товарларды 52 миллион 252 мун салковойго эдип чыгарар.

Культурно-бытовой ло хозяйственный товарларды — 2 миллион 116 мун салковойго.

Промышленный продукцияны эдип чыгарары 1,8 процентке көптөөр.

Иштин арбыны 1,8 процентке бийиктеер.

2980 тонна черет өртөөр.

10 миллион кирпич эдер.

90 мун кубометр агаш тартар.

23 мун кубометр агаш жарар.

7 мун абра-чанак эдер.

11,7 мун тонна калаш быжыар.

92 тонна кондитерский эдимдер эдер.

Культурно-бытовой учурлу товарларды 235 мун салковойго эдип чыгарар.

Журт хозяйство

Государственного мынча кире продукция садар:

2,4 мун тонна картошко;

1,93 мун тонна маала ажын;

1,9 мун тонна жиилектер ле алмалар (яблоколор);

26 мун 250 тонна эт (тирү бескезиле);

39,8 мун тонна сүт;

2920 тонна түк;

ол тоодо 760 центнер ноокы.

Саду

Розничный товарооборот — 170,5 миллион салковой.

Ол тоодо:

государственный саду — 66 миллион салковой;

потребкооперация — 104,5 миллион салковой.

Кажы ла кижиге товарлар 998,2 салковойго садылар.

Общественный аш-курсакла јеткилдеери 10,1 миллион салковойго једер.

Бытовой јеткилдеш

Эл-јонго 4 миллион 920 мунг салковойго бытовой јеткилдеш эдер.

Ол тоодо јурт јерлерде — 3 миллион 107 мунг салковойго.

Бир кижиге орто тооло 28 салковой 47 акча јеткилдеш эдилер.

Ол тоодо:

городто — 37 салковой 77 акчага;

јурт јерлерде — 24 салковой 89 акчага.

Кейле јүрер транспорт 65 мунг кизи тартар.

Автомобильный транспорт (текши улус тузаланары):

3 миллион тонна кош тартар;

17,9 миллион кизи тартар.

Связь

Автоматический телефонный станциялар — 9.

Городтогы телефондор — 9,7 мунг.

Јурт јерлердеги телефонный станциялар — 54.

Ол тоодо АТС-тер — 33.

Јурт јерлердеги телефондор — 3,7 мунг.

Телевизорлор — 42,3 мунг.

Ол тоодо јурт јерлерде — 25,9 мунг.

Коймунальный хозяйство

Городтогы ла ишмекчи поселоктордогы улус јадар туралар — 500,3 мунг кв. метр.

Улус јадар туралардын кажы ла кижиге орто тооло келижип турган кеми — 9,9 квадратный метр.

Городтогы ла ишмекчи поселоктордогы улус јадар тура-
лар јылдын учында јеткилделер:

суупроводно — 60 проценти;
канализацияла — 59 проценти;
төс јылыдула — 56 проценти;
газла — 87 проценти.

Јылдын учында 29 мун квартира газла јеткилделер.

Албаты үредүзи ле культура

Текши үредүлү школдор — 177.

Текши үредүлү школдордо 30 мун 90 үренчик үренер.

8 классты 2894 кижии божодор.

10 классты 1950 кижии божодор.

Иштеп турган јашөскүримнинг школдорында 3 мун кижии үренер.

Профессионально-технический училищелер — 6.

Олордо 2013 кижии үренер.

Олорды 1072 кижии үренип божодор.

Клубтар — 231.

Библиотекалар — 137.

Музыкальный ла јураар школдор — 16.

Олордо 1574 кижии үренер.

Киноустановкалар — 240.

Су-кадыкты корыыры

Больницалар — 37.

Больницалардагы орындар — 2680.

1000 кижиге келижип турган орындар — 15,8.

Санаторийлер — 2.

Олордо амыраар јерлер — 460.

Аптекалар — 5.

Социальный јеткилдеш

Кенектердин ле каргандардын туразы — 1, анда 250 кижии јадар.

Пенсионерлер — 26 мун 956 кижии.

Капитальный строительство

Автојолдорды капитально ремонттоор — 129 километр.

Магазиндер — 490 квадратный метр.

Столовыйлар — 70 кижии отурар.

Складтар — 2 мун квадратный метр.

Улус јадар туралар — 41,5 мун квадратный метр.

Суупроводтор — 6 километр.

Газла 1639 квартира јеткилделер.

Школдор — 792 бала үренер.

Балдардын садтары — 610 баланын јери.

Ол тоодо коммунистический субботниктин акказыла 90 бала жүрер сад тудар.

Културанын туралары ла клубтар — 700 кижии отурар.

Акча мындый объекттерди тударына чыгымдалар:

Производственный учурлу объекттерге — 640 мун салковой.

Кейле жүрер транспортко — 440 мун салковой.

Связька — 100 мун салковой.

Мылчалар тударына — 100 мун салковой.

Улус јадар тураларга — 1 миллион 840 мун салковой.

Коммунальный объекттерге — 1,5 миллион салковой.

Школдор ло балдардын учреждениелерин тударына — 810 мун салковой.

Ол тоодо коммунистический субботникте иштеп алган 210 мун салковой акча.

Културанын объекттерине — 400 мун салковой.

Су-кадыкты корыыр учреждениелерди тударына — 690 мун салковой.

Улус јадар тура тудатан кооперативтин 200 мун салковой акказыла строительство өткүрилер.

Совхозтордо ло госхозтордо строительства чыгымдалар:

Капитальный строительства 11881 мун салковой чыгымдалар.

Ол тоодо:

производственный объекттер тударына — 8043 мун салковой;

производственный эмес объекттер тударына — 3838 мун салковой; ол тоодо:

улус јадар туралар тударына — 2491 мун салковой;

албаты үредүзинин объекттерин тударына — 827 мун салковой;

културанын объекттерине — 130 мун салковой;

су-кадыкты корыырынын объекттерине — 200 мун салковой;

коммунальный хозяйствонин объекттерине — 190 мун салковой.

Совхозтордо ло госхозтордо тудар ла тузаланарына табыштырар:

4200 тын уй мал ла 13800 кой ло эчки турар кажаандар;

192 бала үренер школ;

200 кижии отурар јерлү клуб;

240 бала јүрер сад;

улус јадар кеми 13820 квадратный метр туралар.

Колхозтор 7 миллион салковойдын строитељствоzyn өткүрер.

Олор тузаланарына табыштырар:

200 уй ла 14 мун кой турар кажаандар;

улус јадар кеми 9 мун квадратный метр туралар;

150 кижии отурар јерлерлү клуб;

192 бала үренер школ.

Мелиорация ла суу хозяйство аайынча производственный управление:

Капитальный строитељството 4 миллион 743 мун салковой акча тузаланар.

Ол тоодо:

туда, тузаланарына мындый объекттер табыштырар:

улус јадар туралар — 1760 квадратный метр;

сугаратан јерлер — 896 гектар;

кургадылган јерлер — 400 гектар;

суу јайган одорлор — 25 мун гектар.

Областын бюджети

Кирелтези ле чыгымдары аайынча 40 миллион 273 мун 70 салковой.

Государственный ла кооперативный предприятиялерден ле организациялардан бюджетке 28 миллион 621 мун 900 салковой кирелте кирер.

Областын бюджетинен акча мындый керектерге чыгымдалар:

албаты хозяйството — 6 миллион 371 мун 100 салковой;

социально-культурный керектерге — 31 миллион 808 мун 600 салковой;

государственный ишчилерге төлөөрине — 1 миллион 636 мун салковой;

өскө керектерге — 378 мун салковой.

КИЖИНИНГ ТУЗАЗЫНА

(Идеологический ишчилерге болушту куучын-беседалардын тематиказы)

КПСС — советский общественнын башкараачы ла уулан-дыраачы ийде-күчи.

Партиянын ла албатынын улу бирлиги.

КПСС-тин Төс Комитединин октябрьский Пленумында Л. И. Брежневтин айткан куучыны — партиянын съезд алдындагы ууламжызы.

Онынчы бешжылдыкта экономиканы өскүргенинин төс итогторы.

Кызыл мааныла кайралдаткан коллективтерге тендежери.

Онынчы бешжылдыктын геройлары. Озочылдардын ченемелин — кажы ла ишчиге.

Албатынын жадар аргазына — ленинский килемжи.

Сегизенинчи жылдар — жаан керектердин ле једимдердин жылдары.

Орооннын экономический ле социальный өзүмин јеткилдеер төс задачалар.

Партиянын пландары — бистин пландарыс.

СССР-дин экономический ле научный ийдези.

XI бешжылдыктын төс задачазы.

Тузаланарынын общественный фондторы.

Науканы өскүрери ле технический ичкерлешти (прогрессти) түргендедери.

Орооннын экономиказы — бирлик албатыхозяйственный комплекс.

Советский республикалардын жылгыр өзүми.

Көпнациональный социалистический культуранын өнжигени.

Науканын, техниканын ла производствонин өмөлигин тыгыдып турарыс.

Одыру-энергетический комплексти түрген өскүрери.

Машиналар эдеринин кемин бийиктедерине — аңылу ајару.

Жаан химия — арбынду экономика.

Жаңырта төзөөринин (реконструкциянын) арбындузы.

Фондтор орныгарын бийиктедетен эп-аргалар.

Албаты тузаланар товарларды эдери — госуларствонун ла партиянын јаан учурлу кереги.

Продукциянын чындыйына — канча ла кире јаан ајару.

Бис производствонун арбынду болорын ла иштин чын-
дыйын канайып бийиктедип јадыс.

Иштин арбынын бийиктедери — кажы ла ишчинин патри-
отический молјузы.

Производствонун резервтерин — бешјылдыкка иште-
дерине.

Продукциянын бойына турар баазын жабызадатан эп-
аргалар.

Аграрно-промышленный комплексти өскүрери.

Јердин ийдезин көптөдөликтер.

Мал ижинин продукталарын көптөдө эделиктер.

Малдын кыштузын төзөмөлдү өткүрерис.

Болушту хозяйство коллективке не берет.

Хозяйство — акту бойынын, тузазы — текши эл-јоннын.

Транспорт ло связь он биринчи бешјылдыкта.

Строительство төзинен ала јаранарына једели.

Улус јадар туралар тударына — эн баштапкы ајару.

Капитальный вложениелердин арбынду болорын бийик-
тедерис.

Јылытуларла тартыжары — бистин төс резерв.

Јаан да, кичинек те керекте кымакайлап турарыс.

Ашты чеберле. Аш ончозынан јаан неме!

Садунун ла общественный курсактаныштын ижин јаран-
дырып алалы.

Быттын ижи — кажы ла күннин ижи.

Албаты үредүзин оног ары өскүрер эп-аргалар.

Су-кадык корыыры јангы бешјылдыкта.

Физический культураны — советский улустын күнүн сай-
ынгы жүрүмине.

Ар-бүткенди корыыры — келер ой керегинде кичеемел.

Производствоны башкарарын јарандырар, хозяйство өткү-
реринин кемин бийиктедер.

Тын өзүмдү социализмнин аргаларын канча ла кире толо
тузаланарыс.

Төрөлистин ийде-күчин эрчимдү ижисле тыгыдарыс.

Кымакайлаштын ээжизин, хозяйственный расчетты ты-
гыдарыс.

Бистин ийдебис — төзөмөлдү болорында, дисциплинада.

Албаты шинжүзине — бийик өдүрим.

Иште шалыр, акча-жөөжөгө килебес болгоныла тартыжу-
ны тыгыдалы.

Коммунисттер съезд алдындагы мөрөйдин озочыл јеринде.
Экономический ле социальный өзүмде Советтердин учуры.
Советский профсоюзтар — башкарыштын школы, хозяйст-
во өткүреринин школы, коммунизмнин школы.

Ленинский комсомол — партиянын эрчимдү болушчызы.

Бистин коллектив XI бешжылдыкта.

Кижиге ажарулу, килемжилү болоры — бистин жүрүмистин
законы.

Социализмнин ороондорынын карындаштык өмөлиги.

СССР-дин тышэкономический колбулары.

Амыр иштеери — бистин ууламжыбыс.

СССР-дин Жуу-јепселдү Ийде-күчтери амыр-энчүни ле со-
циализмди корыйт.

Коммунизм ле иш айрылбас.

Бис КПСС-тин XXVI съездине учурлай алган молјуларыс-
ты канайып бүдүредис.

Ленин чилеп, коммунистический күүндү иштеерис!

Коммунизмди төзөп бүдүреринде јаңы једимдерге!

БУГУНГИ ИНДИЯ

Индия — 660 миллион кижилү, жебрен культуралу эн јаан госуларстволордын бирүзи. Анда јаткан жүзүн-башка укту ла национальностту эл-јондор 1652 тилле, диалектле куучында-жып јат. Олор исламды, христианствоны, буддизмди, сикхизмди ле мүргүүл өскө дө јандарды јандап турулар. Кај камчыкту ороон — ачанала, јоксырашла тартыжып, ол ок өйдө космический телкемди бактырары јанынан иштер өткү-рип јат.

Индия Республика 1950 јылдын январь айында төзөлгөн. Бу ороон кемнен де камааны јок болгонынан ала өткөн одус јылдын туркунына экономический, политический, социаль-ный, культурный ла өскө дө керектерде јаан јенүлерге једип алган. Ол алдында эки жүс јылдан ажыра өйдин туркунына колониальный базынчыкта болгонын ајаруга алза, бу једим-дердин јаан болгоны јарт билдире берер.

Јагы Индиянын архитекторы деп Джавахарлал Неруны јолду адап турулар. Ол јиит республиканын баштапкы баш-карузын башкарып, бу ишти јада каларына јетире — 1964 јылга јетире бүдүрген.

Дж. Неру Индия кандый да военный биригүлерге кирбес учурлу деп Индиянын политиказын чокумдаганы јаан учурлу болуп јат. Ол государственнй башкартунын системазын ку-булта төзөп, орооннын башка-башка тилдү эл-јонын бирикти-рери јанынан јаан учурлу иштер өткүрген.

Дж. Неру бойынын ороонын индустриализациянын јолы-ла баштап, экономиканын государственнй секторын төзөп алган. Онын баштапкайы аайынча Индияда хозяйственный ла социальный өзүмди пландап өткүрери төзөлгөн. Нацио-нальный экономиканы бастыра јанынан өскүрип алгажын, ол тушта ороон кемнен де камааны јок болор деп, Дж. Неру јартап турган.

Эмдиги өйдө Индияда јаан ийде-күчтү индустриальный база төзөлгөн. Бу ороон көп жүзүн промышленный продукция-ла бойынын некелтезин толо јеткилдеер аргалу боло берген. Анчадала металлургия, машиностроение јаранып өзүп турга-

нын темдектеер керек. Бу ороон жүзүн-жүүр станоктор ло оборудование, јер казар машиналар, электровозтор, медицинский инструменттер, телевизорлор электронно-вычислительный техника, талайла жүрер керептер ле самолеттор эдип, өскө дө ороондорго садып јат.

Национальный промышленностьын, техниканын ла науканын бийик өзүмдү болгон кемин Индия Јердин «Рохини» деп искусственный спутнигин учуртканы јарт керелеп туру. Алдында Индиянын белетеген эки спутнигин советский ракеталардын болужыла космоско чыгарган. Космический телкемди шиндеп үренери аайынча Советский Союз ла Индия ортодогы колбулар онон ары элбеде өткүрилип јат. Советский ле индийский космонавттардын учужын јаба өткүрери керегинде јөптөжү јарадылган.

Индия Советский Союзла колбуларды элбедип турганы бу ороонго јаан тузазын јетирип јат. Анда СССР-дин болужыла промышленный ла сегизеннен ажыра өскө дө объекттер, ол тоодо Бхилаиде ле Бокародо металлургический заводтор, Ранчиде уур машиностроениенин заводы, Хардварда электрооборудованиенин заводы, бир канча нефтепромыселдер ле нефтьти јарандыра иштеер заводтор, электростанциялар, экономиканын өскө дө бөлүктеринин көп тоолу предприятиелери тудулган.

Советский Союзтын болужыла тудулган промышленный предприятиелер эмдиги өйдө Индиянын болодынын 40 процентинен ажыразын, нефтепродукталардын 30 процентинен ажыразын, металлургический оборудованиенин 80 процентин, турбо- ло гидрогенераторлордын 60 ла электроэнергиянын 20 процентке шыдарын бергилеп јат.

Индия јаңы промышленный предприятиелерди, банктарды, страховой учреждениелерди төзөп лө анайда ок тагынан мензинген промышленный предприятиелерди национализировать эдип, экономиканын государственный секторын төзөп алган. Эмди үч жүске јуук предприятиелерди бириктирип ле 100 миллиард рупийден ажыра капиталды ээленип турган государственный компаниялар промышленный производствонун төртөн процентине шыдарын, бастыра темир јол транспортты, связьты, јаан гидротехнический ле ирригационный сооружениелерди, банктардын 90 процентинен ажыра депозитивтерин, импорттын 80 процентин, экспорттын 20 процентин шинжүлөп турулар.

Индия албатынын су-кадыгын корыыр керекте, үредүде,

эл-јонды социальный јанынан јеткилдееринде јаан јенүлерге једип алган. Кемнен де камааны јок боло берген өйдин туркунына бичик-билик билер улустын тоозы 33 процентке көптөгөн, үренчиктердин тоозы бүдүн јарым катапка, студенттердин тоозы јети јарым катапка көптөй берди.

Индия бойынын өзүминде јаан јенүлерге де једип алган болзо, је бу ороондо социально-экономический јанынан эмди де јаан уурлар бар болгоны текши јарт. Индияда кажы ла кижии тоозына 1977 јылдагы көргүзүлер аайынча јылдык кирелте 150 доллар болуп туру. Онызы, капиталистически ороондордогы кирелтелерге көрө, 50 катап ас болуп јат. Бу ок өйдө Индиянын эн ле бай деген билелеринин јирме процентине бастыра национальный кирелтенин јарымына јуугы келижип туру.

Республиканын экономиказы јаан кызаланду айалгада болуп турганы јарт билдирет. 1979/80 финансовый јылда онын экономиказы сүрекей уур айалгада боло берген. Индия јаан өзүмдү капиталистический ороондорло саду өткүрип, капитализмнин телекейиндеги кызаланду айалгадан кыйып болбоды.

Индиянын «Бирла» ла «Тата» деп монополистический концерндеринин кирелтелери миллиард доллардан ажа берген. Эмдиги өйдө бу промышленный биригүлер телекей үстинде эн ле бай деген монополиялардын тоозына кирип турулар. Ороондо-јурт хозяйстводо он процентке јуук хозяйстволор бастыра јердин 53 процентин ээленип јат.

Индиянын экономиказында айалга 1979/80 финансовый јылда там ла уурлай берген. Онын төс шылтагы башкаруда турган Джаната парти деп партиянын экономический политиканы өткүрери төзөмөлдү өтпөй турганында болуп јат.

Орооннын эл-јонынын төрт үлүзинин үчүзи јуртхозяйственный производстводо иштеп туру. Је бу производство калганчы өйдө он процентке јабызаган. Јут-јулакай болгонынан улам төртөн миллион гектарга јуук јерде аштын түжүми сүрекей јабыс болды. Көп мал кырылган. Алдындагы јылда ашты 131 миллион тонна јуунадып алган болзо, бу јылдын јайында јүк ле 116 миллион тонна јуунаткан. Онон улам Индия аш садып алары јанынан США-га суракту болорынан айабас.

Јетен јылдардын экинчи јарымында промышленный производство билдирүлү јаранып өскөнин темдектеер керек. Онын јыл туркунына өзүминин кеми 7 процентке једе берген. Је ан-

дый да болзо, 1979/80 финансовый жылда бу өзүм эмеш астай берген деп айдар керек.

Ороон ичинде энергетика ла транспорт (анчадала темир јол ло порттор) ујан иштегенинен улам мындыј тутактар болгон. Ороондо иш бүдүрер ајалганы јарандыраына ајару ас јетирилип турганы база да бу керекке јаан буудагын јетирген. Индиянын печадинин јетиргени аайынча болзо, 1979 жылда иш бүдүрөөчилер ле предпринимательдер ортодо удурлаштар болгонынан улам 44 миллион кижичас калас өткүрилген.

Индияда калганчы өйдө иш јоктордын тоозы там ла көптөп турганы промышленный производствонин кемин элбеде өскүрерине јаан чаптыгын јетирип јат. 1980 жылдын баштапкы кварталында официально регистрировать эткен иш јоктордын тоозы 14 миллион кижиге јеткен.

Индияда 1979/80 финансовый жылда государственный бюджеттин дефицидин 13 миллиард рупийге пландаган болзо, је ол 27 миллиард рупийге једе берген. Шак ла онон улам ороон ичинде не-немелердин баазы кезем бийиктей берди. Официальный јетирү аайынча болзо, не-немелердин оптовый баалары 16,2 процентке, розничный баалары 9 процентке бийиктеген.

Индиянын валютно-финансовый ајалгазы база уурлай берген. 1979/1980 финансовый жылда орооннын тыш саду јанынан балансынын дефициди 22 миллиард рупийден ажа берген. Онызы, алдындагы жылдагы кемине көрө, эки катап көп болуп јат. Индиянын төс товарларына (чайга, кофеге) экспорттын баазы јабызаганынан улам ла бийик өзүмдү капиталистический ороондордын Индияга эдип турган некелтелери бийиктегенинен улам мындыј ајалга төзөлөнө берген. Ого үзеери, импортный чыгымдар көптөгөни, анчадала нефтьтин ле өскө дө нефтепродуктардын баазы бийиктегени орооннын экономиказына јаан согулталу болды. 1979/80 финансовый жылда экспорттон алган бастыра кирелтенин 62 проценти нефть учун чыгымдалган болзо, 1980/81 финансовый жылда экспорттын кирелтезинен 75 процент чыгымдалар.

Калганчы јети жылдын туркунына орооннын валютный ачазы 56,6 миллиард рупийге јетире астаган. Ол 1979 жылдын ноябрь айында 45,8 миллиард рупийге јеткен болзо, 1980 жылдын июль айында 11 миллиард рупийге једе берди. Бу өдүп турган финансовый жылда Индия Телекейлик валютный фондтон 5,4 миллиард рупийди сонго сурап туру.

Индияда экономический, финансовый ла валютный ајал-

ганы жарандылары жанынан кандый аргалар бар? И. Гандиге баштаткан башкару экономиканы аайлу-башту эдерине өткүретен чокум иштерди темдектеп туру. Бу башкару ороон ичинде национальный кирелтени жылдын ла 5 процентке жетире бийиктедерин пландап туру.

Промышленностьтын министрствозынын чыгартулу кижизинин эткен угузузы аайынча болзо, жаңы башкарунын өткүрген бир канча иштеринин шылтузында производствонун жабызап турган кемин токтодо тудар аргалу боло берген. Промышленностьтын кезик бөлүктери дезе бийик өзүмдү боло берген. Бу жылдын жайында Индиянын көп саба жеринде жаңы жаңмырлар болгоны аштын ла технический культуранын түжүми бийик болорына ижемжи берип жат. 1980/81 журтхозяйстванный жылда Индия 135 миллион тонна аш жуунадып аларына жедип алары темдектелип жат.

Орооннын ич жанындагы айалгазы бу калганчы өйдө социальный, классовый ла религиозно-общинный удурлаштарда өдүп туру. Шак ла онон улам ороон ичиндеги башка-башка партиялар ортодо тартыжулар элбеде өткүрилип жат. Ич жанындагы керектерде андый удурлаштар бар да болзо, же тыш жанындагы политика аайынча ороон ичинде бирлик күүн-санаалу болгонын темдектеер керек.

СССР ле Индия ортодо најылык колбулар жылдан жылга там ла элбеп ле тыгып туру. Индиянын премьер-министри И. Ганди Советский Союзка көп катап келип жүрген. КПССтин Төс Комитединин Генеральный качызы, СССР-дин Верховный Совединин Президиумынын Председатели Л. И. Брежнев ле өскө дө советский башкараачылар бу ороонго база көп катап барып жүрген. Бу ла жуукта Л. И. Брежнев Индия Республикага аңылу најылык јорукту барып жүрди. Ол анда Индиянын президенти Нилам Санджива Реддиде туштажу өткүрип, премьер-министр Индира Гандиде јөптөжү өткүрген. Бу туштажуда јарадып алган советско-индийский документтер эки ороон Азияда ла бастыра телекей үстинде амыр-энчүнин керегин бек эдери жанынан јаан учурлу иштер өткүрерине белен болгонын угузып турганын јарт керелейт. Советский Союз ла Индия ортодо најылык колбулар бу эки орооннын албатыларынын, бастыра телекейдин албатыларынын јилбүлерине там бек болуп тыгыры бу документтерде јарт көргүзилген.

Ст. Каташ.

США-нын ЭМДИГИ ӨЙДӨГИ ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДОКТРИНАЗЫ

Империализмнин военно-политический доктриналарынын системазында США-нын доктриназы башкараачы учурлу болуп јат. Эмдиги өйдөги капиталистический телекейде Американын Бириктирген Штаттары империализмнин тос коручызы ла онын јуу-јепсел аайынча тос арсеналы болуп туру. Шак ла США империалистический госуларстволор ортодо ядерный јуу-јепселле эн тын јепсенген ороон болуп јат. Капитализмнин өскө бир де ороонында континенттер ортодо тuzалангадый баллистический ракеталар јок болзо, США-да бар. Ол јүзүн-јүүр бүдүмдү јуу-јепселдерди эн көп эдип чыгарып, өскө госуларстволорго садары јанынан баштапкы јерде туруп јат.

США-нын черүзи капиталистический телекейдин ороондоры ортодо эн ле јааны. Анда үч миллионго јуук военнослужащийлер. Американский империализм бойынын военный базаларын бастыра телекей үстине јайып ийген. Бу өйдө США бойынын черүлерин јангыс ла Күнбадыш Европада ла Түштүк-Күнчыгыш Азияда эмес, је анайда ок Индийский тенгисте ле Персидский булуннын зоназында тудуп туру.

Бириктирген Штаттар НАТО-до башкараачы учурды тегиндү алынып турган эмес. Онын бу биригүнин јуу-јепселдү ийде-күчтеринин командованиезине берген черүзинин тоозы јерле јүрер черүнин јүк ле он проценти, кейле јүрер военный ийде-күчтердин 20 проценти ле талайла јүрер военный ийде-күчтердин 30 проценти де болзо, је озор ФРГ-нин черүлериле кожо јаан согулта јетиргедий тос ийде-күч болуп јат. Американский бөлүктер НАТО-го кирип турган јуу-јепселдү ийде-күчтерден чик јок артык јепсенген. Ого үзеери, США-га НАТО-нын биригүзине кирип турган ончо ороондордын военный чыгымдарынын 70 процентке шыдары келижип турганын ајаруга алар керек.

НАТО-нын бириктирилген јуу-јепселдү ийде-күчтеринин военный командованиезинде башкараачы тос иштерде, ол тоодо верховный главнокомандующий болуп, американецтер

иштеп турулар. Шак ла оноң улам США бойынын стратегический пландарын НАТО-нын биригүзинде бир де буудагы жогынан өткүрер аргалу болуп туру. Бу мынан көргөндө, США-нын военно-политический доктриназы империализмнин военно-политический доктриназында башкараачы учурды алынып жатканы иле-јарт билдире берер.

Телекей үстинде уур айалгалу өйдө империализм бойынын куурмакту амадуларын бүдүреринде јаан согулталар алып турган тужында онын военный доктриназы, бастыра военный политиказы агрессивный учур алынып турганын историянын ченемели јарт көргүскен. «Империализмнин өскө ороондорд ла албатыларды ээленер деген амадузы бүдеринин аайы канча ла кирелү астап турза, онын агрессивный куурмакту керектери там тыгып јат» — деп, Л. И. Брежнев темдектеген.

Эмдиги айалгада США-нын военно-политический доктриназынын төс учуры незинде? Ол бойынын төс кереги деп кандый амадуны көстөп јат?

Доктрина јуу-јепселдерге чыгымдарды кезем көптөдип, јаан јеткерлү јуу-јепселдер эдерин эдбедип, телекей үстинде военный јанынан тен-тай айалганы бузарын кичееп јат. Јартап айткажын, ол Советский Союзты военный јепсениш јанынан акалаарга амадап туру. Онын шылтузыла ол региональный ла глобальный масштабта «ийде-күчтин политиказын» бойынын тузазына өткүрер күүндү болуп јат. Шак ла оноң улам көп тоолу американский политический ле военный ишчилер ороон ичинде военный кекедү тыгып туру деп кей-төгүнди јайып, амыр-энчүге ле албатыларга јеткер јок болорынын керегине јаан јеткерлү алтамдар эдип турулар. Бу мынды да тоолорды алып көрөли. 1981 јылда США-нын военный чыгымдары 173,4 миллиард долларга једе берер. Бу чыгымдарды јылдын ла 4—5 процентке, јартагажын, 20—25 миллиард долларга көптөдип турары темдектелип јат. Андый болордо, 1985 јылда США-нын военный чыгымдары 253,2 миллиард долларга једе берер. Бир кезек военный башкараачыларга бу да чыгымдар ас деп билдирип турган ошкош. Олор военный чыгымдарды јылына бир триллион долларга да јетиреринен кыйбас күүндүлөр. 1981 јылда текши военный чыгымдар, 1980 јылдагызына көрө, 5,7 процентке элбедилери темдектелип турган болзо, военный шинжүлөр ле ченемелдү-конструкторский иштер өткүрерине чыгымдарды 13 процентке көптөдөри темдектелип јат.

Эмдиги өйдө США-да стратегический јуу-јепселдин ийде-

күчин тыгыдарына јаан ајару эдилет. США военно-технический өзүм јанынан не ле эп-аргала Советский Союзты акалаар деп амадап туру. США-нын коруланарынын министри Г. Браун мынайда айткан: «Бис технологический јанынан озочыл болорына научно-шинжүлү ле ченемелдү-конструкторский иштерди элбеде өткүрип турус».

Американын Бириктирген Штаттары континенттер ортодо тузалангадый «МХ» деп мобильный 200 жагы ракеталарла јепсенеринс амадап јат. Бу мындай јуу-јепселге бастыразы 33 миллиард доллардан ала 120 миллиард долларга јетире акча чыгымдалар. США-да бу өйдө бар «Минитмен-3» деп ракеталарды онон јаан ийде-күчтү ракеталарла солыыры темдектелип јат.

Суу алдыла жүзүп жүрер ракетный флот «Трайдент-1» деп жагы системала јепсенип јат. «Трайдент-1» деп баштапкы кереп стройго 1981 жылда кирер, 1985 жылга јетире база төртүзи. «Посейдон» деп ракеталарла јепсенген ле суу алдыла жүзүп жүрер 12 керепти јеткерлү табаруны 8 мун километрге јетире јерге јетиргедий «Трайдент-1» деп ракеталарла солыыры өдүп јат. Эмди США 11 мун километр јерге јетире өткүргедий «Трайдент-2» деп ракетала јепсенерин темдектеп јат. Келер жылда США канатту ракеталарды бүдүрерин баштап ийер. Анда анайда ок ракетага удурлажа коруланары јанынан жаан шинжүлү иштер өткүрилип јат.

НАТО-нын 1979 жылда декабрь айда өткөн сессиязы Европанын јеринде «Першинг-2» деп 108 баллистический ракетаны ла 2700 километрге јетире тузалангадый канатту 464 ракетаны тудары керегинде јарадып алган јөби јаан јеткерлү.

Бу өйдө Күнбадыш Европада СССР-дин ле бир кезек социалистический ороондордын жаан учурлу объекттерине јеткедий сегис јүске јуук американский ядерный установка бар. Ого үзеери, Средиземный талайда ла Күнчыгыш Атлантикада жүзүп жүрген американский авианосецтерде ядерный јуу-јепселди јетиргедий төрт јүстен ажыра самолеттор бар. Бу ок өйдө андый јуу-јепселдер Великобританияда ла Францияда бар болгонына ајару эдер керек.

Јерле жүрер черүлер, тактический авиация, талайла жүрер военный флот, талайла жүрер пехота ла өскө дө бүдүмдү черүлер жагы танктарла, тактический ракеталарла, самолетторло јепсенип турулар. Бу өйдө өскө ороондордын, анчадала Јуук Күнчыгыштын, Азиянын ла Латинский Американын ороондорынын ич јанындагы керектерине кирижер амадулу,

«табаруны түрген өткүрүп, элбедер» деген программага жаан аяру эдилип жат. Американский военный башкараачылар Персидский булуңнын зонасындагы керектерге военный жанынан кирижер аргалу болгонын жажырбай турулар.

Бу мынан көргөндө, Американын Бириктирген Штаттары военный чыгымдарды там ла элбедип, бойынын военный ийде-күчтерин там тыгыдарына, военный базалардын тоолорун көптөдөрине амадап турганы текши жарт. Андый болордо, США Вьетнамда жуу өткүрер алдында «телекейдин жандармы» болгон учурын катап алынып, бойынын жуу-жепселдү ийде-күчтерин американский континенттен ыраакта тузаланар амадулу болуп жат. Вьетнамда өткүргөн жууда США көп уду-а ты жылытканын, жүстөр миллиард долларларды чыгымдаганын ундып, катап ок тыш ла ич жанынан куурмакту политиказын өткүрүп туру. США-га шорлу жуу божогонынан бери жүк ле беш жылдан эмеш ажыра ой өткөн. Же США бу жууда жаан согулта алганын ундып, катап ок военный аргаларла «ийде-күчтин политиказын» өткүрер амадулу болуп жат.

США-нын коруланарынын министри Пентагон стратегический политиканы катап көрөрүн өткүргөн деп угусты. США-нын военно-политический башкараачы ишчилери кандый шүүлтеге келген?

Ядерный жууда жеңүчилер болор аргазы жок, андый жуу бастыра телекейге жаан жеткерлү болорун жарт билип, азийгы ойдө ядерный жууны өткүрбес деп шүүлте элбеде таркаган болгон. Же эмдиги ойдө бир кезек башкараачылар андый жууны өткүргедий аргалар бар деп, военно-политический ле военно-стратегический куурмакту сурактарды көдүрүп турулар. Анчадала Гудзондо Пентагонло жуук колбулу институттын ишчилери бу суракты жаан тал-табышту көдүрүп турганын темдектеер керек. Американский ядерный ийде-күчтер тыш жанындагы политикада башкараачы учур алынарга турган болзо, США ядерный жууны өткүрерине белен болор учурлу деп, озор айдып турулар. Бу тужында Американын Бириктирген Штаттары Советский Союзка жаан согулта жетирерин аяруга алар учурлу деп, озор темдектейдилер. Же ядерный жуу башталган согында Американын Бириктирген Штаттары бойы кайра согулта албас болотон бо деп сурак тура берер.

Американский стратегтердин айдыжыла болзо, Бириктирген Штаттар гражданский коруланарынын, ракеталарга удурлажа коруланарынын керегине жакшы белетенип алгактын, Американын Бириктирген Штаттары ядерный жууда

жылытуны ас эдер, жуу кийинде орныктыруны түрген өткүрер аргалу болор. США-нын коруланарынын министри «США ла НАТО керектү болгон учуралда ядерный жуу-јепселди озо тuzаланарын ајаруга алып јат» деп угускан.

Президент Картер 59 номерлү директивазында стратегический ядерный жуу-јепселди ийде-күчтерге удурлажа тuzаланарын јараткан деп, США-нын печади јетирген. Андый болордо, США термоядерный жуунын политиказына кайра бурылып турганы текши јарт болуп јат.

Жууга политический ле идеологический јанынан элбеде белетенери США-нын военно-политический доктриназынын тас учурлу ууламјызы болуп туру. Олор бу пропагандистский кампанияда «советский кекедү» деген кей-төгүнди јайарын элбеде тuzалангылайт. «Советский военный кекедү» деген кей-төгүн кече-башкүн ле табылган эмес. Экинчи телекейлик жуунын кийинде «советский кекедү» деп шүүлте политический учурлу болуп јайылган. Ол тушта США ядерный жуу-јепселдү болуп, бойын военный јанынан јаан ийделү деп бодоп, «ийде-күчтинг политиказын» өткүрип турган.

Је Советский Союзтын экономический, научный ла коруланар ийде-күчтери там тынгыган. Империализм ядерный жуу-јепселле тагынан ээленер аргазын жылытып ийди. Онызы США-га сүрекеј јаан согулта болгон. Је Вашингтон ийде-күчтинг политиказын» өткүрериненг мойнобогон. Бу ок өйдө «советский кекедү» деген шүүлте военный учур алынды. США андый шүүлтени тuzаланып, бойынын жуу-јепселдерин там ла көптөдөрин өткүре берди.

Американын Бириктирген Штаттары эмдиги өйдөги военно-политический айалгада «советский кекедү» деп кей-төгүнди тuzаланып, ядерный жуу-јепселдерле элбеде јепсенерин өткүрип туру. Ол јангыс ла јепсенип турган эмес, је ядерный жуу өткүрерин баштаар аргалу болгонын угузып турганы бастыра телекеј үстинде јаан јеткерлү болуп јат. США-нын өткүрип турган мындый куурмакту политиказы албатылардын, элден ле озо Американын Бириктирген Штаттарынын эл-јонынын јеткер јок болорынын керегине чочыдулу болуп турганы текши јарт. Је бу орооннын башкараачылары бойынын албатызы ла «союзниктери» ортодо «советский кекедү» деп кей-төгүнди јайып, баалары бийик јангы жуу-јепселдерди эдерин элбедип туру. США-нын башкараачылары НАТО-нын биригүзи аайынча бойынын союзниктериненг олор военный чыгымдарды жылдын ла көптөдип турзын деп некеп турулар.

Советский Союз ядерный јуу өткүрер деген шүүлтени јаратпай јат. Ракетно-ядерный јуу-јепселди эдери башталып турган өйдө СССР көп эл-јон кыргадый бастыра јуу-јепселдерди јоголторы керегинде кычыру эдип, андый тартыжуны эмди де турумкай өткүрип јат. «Бис ядерный јуу-јепселди тузаланарын чек јаратпай јадыс. Кандый бир ядерный держава бистинг ороонго эмезе онын союзниктерине агрессия өткүргежин, јүк ле ол тушта коруланар тартыжуда тузаланар аргалу болордонг айабас» — деп, Л. И. Брежнев айткан.

Андый болордо, Советский Союз ядерный јуу-јепселди табару эдерине тузаланар эмес, коруланар јуу-јепсел де бодоп јат. Советский Союз ла өскө дө социалистический ороондор ядерный јуу-јепселди озо тузаланбазы керегинде текшиевропейский јуунда туружаачы государстволор јөптөжү тургузар учурлу деп шүүлте эттилер. Је НАТО-го кирип турган ороондор бу суракка каруун эмдиге ле јетире јандырбадылар.

Варшавский Договорго кирип турган государстволор, НАТО-нын ороондорына көрө, бу калганчы бир канча јылдардын туркунына бойлорынын јуу-јепселдү ийде-күчтеринин тоозын көптөтпөгөн. Олор военный јанынан кемди де акалаар күүндери јок болгонын, јуу-јепселдерди јүк ле коруланар амадуга тудуп турганын јарт угустылар.

Эмдиги айалгада ядерный јуу-јепселдерди астадары, ОСВ-2 деп советско-американский договорды ратифицировать эдери амыр-энчүнинг керегин ле албатылар ортодо јеткер јок болорын бек эдерине јаан учурлу болуп јат. Советский Союз бастыра телекей үстинде амыр-энчүнинг керегин бек эдери учун агару тартыжуга качан да болзо белен.

Д. Сортыяков

4 акча

ГОРНО-АЛТАЙСК · 1981